

ด่วนที่สุด

ที่ ยธ ๐๔๐๑/๑๑๕๐๔

กระทรวงยุติธรรม
ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๑๐

๒๔ กันยายน ๒๕๖๗

เรื่อง ข้อสังเกตของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่..) พ.ศ. (สมรสเท่าเทียม)

เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

อ้างถึง หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร ๐๕๐๓/๑๗๐๕๔ ลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๗

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายงานการประชุมเพื่อพิจารณาข้อสังเกตของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่..) พ.ศ. (สมรสเท่าเทียม) สภาผู้แทนราษฎร

ตามหนังสือที่อ้างถึง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้แจ้งให้กระทรวงยุติธรรมทราบถึงมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๗ ซึ่งมอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานหลักรับข้อสังเกตของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่..) พ.ศ. (สมรสเท่าเทียม) สภาผู้แทนราษฎร ไปพิจารณาร่วมกับกระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานศาลยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาศึกษาแนวทางและความเหมาะสมของข้อสังเกตดังกล่าว และสรุปผลการพิจารณาหรือผลการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในภาพรวม แล้วส่งให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป ความละเอียดแจ้งแล้ว นั้น

กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้จัดการประชุมเพื่อพิจารณาข้อสังเกตของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่..) พ.ศ. (สมรสเท่าเทียม) สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๗ ระหว่างเวลา ๐๙.๓๐ - ๑๒.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๕ - ๐๑ อาคารกระทรวงยุติธรรม ร่วมกับผู้แทนจากกระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงยุติธรรม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด โดยมีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นฝ่ายเลขานุการ ซึ่งที่ประชุมได้พิจารณาโดยมีมติร่วมกันดังนี้

๑. ข้อสังเกต...

๑. ข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ : คณะรัฐมนตรีควรเร่งรัดการพิจารณาและออกกฎหมายเกี่ยวกับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ และเมื่อกฎหมายดังกล่าวมีผลใช้บังคับแล้ว หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรเสนอแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว และบรรพ ๖ มรดก โดยให้ใช้คำว่า “บุคคล” แทนคำว่า “หญิง” และคำว่า “ชาย” เนื่องจากเป็นถ้อยคำที่มีความหมายที่เป็นกลางทางเพศ และครอบคลุมบุคคลทุกเพศ เช่น

- การแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำในมาตรา ๑๔๕๓ โดยแก้ไขคำว่า “หญิง” เป็น “หญิง หรือบุคคลที่ตั้งครรภ์ได้” รวมทั้งมาตรา ๑๕๐๔ และมาตรา ๑๕๑๐ ที่มีการใช้คำว่า “หญิงมีครรภ์” เป็น “หญิงมีครรภ์ หรือบุคคลมีครรภ์” เพื่อเป็นการยืนยันสิทธิในการตั้งครรภ์และมีบุตรของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ เนื่องจากผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นผู้ชายข้ามเพศ ทอม เคเวียร์ และนอนโบนารี ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพตามธรรมชาติที่สามารถตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรได้ และเพื่อรองรับสิทธิให้แก่ผู้หญิงข้ามเพศ เคเวียร์ และนอนโบนารี ที่มีการปลูกถ่ายมดลูกแล้วสามารถตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรได้ในอนาคต

- การแก้ไขถ้อยคำในมาตรา ๑๕๓๖ มาตรา ๑๕๓๗ มาตรา ๑๕๓๘ มาตรา ๑๕๓๙ มาตรา ๑๕๔๑ มาตรา ๑๕๔๒ มาตรา ๑๕๔๓ และมาตรา ๑๕๔๔ ที่มีการใช้คำว่า “ชาย” ให้แก้ไขเป็นคำว่า “บุคคล” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นกลางทางเพศและครอบคลุมถึงบุคคลทุกเพศ

มติที่ประชุม : รับทราบข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ โดยปัจจุบันกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว อยู่ระหว่างจัดทำร่างพระราชบัญญัติการรับรองเพศ พ.ศ. ซึ่งที่ผ่านมาได้ดำเนินการเปิดรับฟังความคิดเห็นตามมาตรา ๗๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ แล้ว และปัจจุบันอยู่ระหว่างการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขร่างพระราชบัญญัติฯ ให้สอดคล้องกับผลการรับฟังความคิดเห็น เพื่อเตรียมนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป ทั้งนี้ ทุกหน่วยงานมีความเห็นร่วมกันว่าเมื่อร่างพระราชบัญญัติการรับรองเพศ พ.ศ. มีผลใช้บังคับแล้ว จะได้พิจารณาเสนอแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้ใช้ถ้อยคำที่เป็นกลางทางเพศ ตามมติคณะรัฐมนตรีต่อไป อย่างไรก็ตาม สำหรับกรณีการตั้งครรภ์ของบุคคลเพศชายนั้น เนื่องจากปัจจุบันนวัตกรรมทางการแพทย์ยังอยู่ในขั้นวิจัยและพัฒนาในระยะเริ่มแรก จึงควรรอให้การพัฒนานวัตกรรมดังกล่าวสำเร็จก่อน จึงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๒. ข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ : คณะรัฐมนตรีควรเร่งรัดให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเสนอแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อให้คู่สมรสที่ก่อตั้งครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ สามารถตั้งครรภ์และมีบุตรโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ รวมทั้งควรยกเลิกเงื่อนไขเกี่ยวกับการดำเนินการให้มีการตั้งครรภ์แทน ซึ่งมีข้อจำกัดระบุให้ผู้เข้ารับบริการต้องมีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์ว่าไม่อาจตั้งครรภ์เองได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยืนยันสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของทุกคนอย่างเท่าเทียม

มติที่ประชุม : รับทราบข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมกิจการเด็กและเยาวชน และกระทรวงสาธารณสุข โดยกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ อยู่ระหว่างพิจารณาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยี

ช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อรองรับการมีบุตรโดยใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ของคู่สมรสที่มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งนี้ ข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ มีความสอดคล้องกับมติของคณะกรรมการคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ ซึ่งเมื่อยกร่างกฎหมายเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าวแล้ว จะได้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น และเสนอเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป

๓. ข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ : คณะรัฐมนตรีควรเร่งรัดให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ทบทวนการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศในประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายอื่นเพื่อให้ครอบคลุมบุคคลทุกเพศ โดยคำนึงถึงวิถีทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศของบุคคล เพื่อให้บุคคลทุกเพศได้รับความคุ้มครองอย่างแท้จริง และให้หมายความรวมถึงแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่ต้องเคารพและคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศตามเจตจำนงของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศข้างต้นด้วย

มติที่ประชุม : รับทราบข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ พร้อมทั้งได้มีมติแบ่งเป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

(๑) กรณีการแก้ไขกฎหมาย : ข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ มีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมนิยามคำว่า “กระทำชำเรา” เพื่อให้ครอบคลุมถึงกลุ่มบุคคลข้ามเพศด้วย เนื่องจากปัจจุบันการกระทำความผิดทางอาญาโดยการล่วงล้ำอวัยวะของผู้ที่ผ่านการผ่าตัดแปลงเพศ จะเป็นเพียงการกระทำความผิดฐาน “อนาจาร” เท่านั้น

(๒) กรณีการแก้ไขแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม: หลายหน่วยงานได้มีการแก้ไขกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติเพื่อรองรับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศแล้ว อาทิ ๑) กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้ปรับปรุงระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยกำหนดให้จัดพนักงานเจ้าหน้าที่ชุดคุ้มครองความปลอดภัยตามความเหมาะสมกับอัตลักษณ์ทางเพศหรือเพศสภาพของพยาน ๒) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้จัดทำแนวทางการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานที่ควบคุม ๓) กรมราชทัณฑ์ ได้จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ ๔) กรมคุมประพฤติ ได้ปฏิบัติตามแนวปฏิบัติสำหรับผู้เข้ารับบริการของกรมคุมประพฤติ ๕) สภานายความ ได้ออกข้อบังคับสภานายความว่าด้วยมรรยาทนายความ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๖ อนุญาตให้ “ทนายความหญิง” สามารถแต่งกายแบบสากลนิยม กระโปรงหรือกางเกงขายาวได้ ๖) เนติบัณฑิตยสภา ได้ออกข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑๙) พ.ศ. ๒๕๖๖ ให้สมาชิกที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือวิถีเพศไม่ตรงกับเพศโดยกำเนิดมีสิทธิแต่งกายตามเพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศของตน เป็นต้น

๔. ข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ : คณะรัฐมนตรีควรเร่งรัดและให้การส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการจัดการอบรม เผยแพร่ความรู้ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ ให้แก่บุคลากรของตน รวมทั้งการจัดให้มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่สมรสและครอบครัวหลากหลายทางเพศ อันเป็นการรองรับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากทุกภาคส่วน

มติที่ประชุม...

มติที่ประชุม : รับทราบข้อสังเกตของคณะกรรมการการฯ โดยปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เตรียมความพร้อมบังคับใช้ร่างพระราชบัญญัติฯ โดยการจัดการอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- ๑) กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ดำเนินการอบรมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติฯ ให้กับทุกภาคส่วนผ่านทางหลากหลายช่องทาง เช่น การจัดประชุม อบรม สัมมนา การผลิตแผ่นพับ วีดิทัศน์ ชุดนิทรรศการ ตลอดจนสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับขับเคลื่อนกฎหมายสมรสเท่าเทียม ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดการอบรมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในกฎหมายดังกล่าวให้กับทุกภาคส่วนด้วย
- ๒) กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครอง ได้เริ่มพิจารณาแนวทางแก้ไขร่างระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว เพื่อเตรียมความพร้อมทั้งทางระบบและแบบพิมพ์ ต่อการให้บริการจดทะเบียนสมรสทันทีที่กฎหมายมีผลบังคับใช้ รวมถึงจะได้มีการประชุมซักซ้อมและแจ้งหนังสือเวียนเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติหลังจากที่กฎหมายมีผลใช้บังคับให้กับทุกเขตในกรุงเทพฯ และทั่วประเทศ
- ๓) กระทรวงการคลัง โดยกรมสรรพากร สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และกรมบัญชีกลาง ได้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับทราบแล้ว และเมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้วจะดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ส่วนได้เสียได้รับทราบต่อไป
- ๔) กระทรวงการต่างประเทศ โดยกรมองค์การระหว่างประเทศ มีการจัดการฝึกอบรมและเผยแพร่หลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่อง โดยในอนาคตมีแผนที่จะนำกฎหมายดังกล่าวไปเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
- ๕) สำนักงานศาลยุติธรรม ได้ดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติฯ ให้กับบุคลากรและสาธารณชนผ่านช่องทางออนไลน์ และได้จัดการอบรมเพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายดังกล่าวให้กับผู้พิพากษาที่ปฏิบัติงานในศาลเยาวชนและครอบครัว รวมถึงจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้แก่ผู้พิพากษาแล้ว
- ๖) กระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ได้มีการแจ้งเวียนกฎหมายดังกล่าวไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับกฎหมายสมรสเท่าเทียมแล้ว และในอนาคตก็มีความพร้อมที่จะดำเนินการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวต่อไป

ทั้งนี้ ร่างพระราชบัญญัติฯ ไม่ใช่การออกกฎหมายใหม่ ดังนั้น จึงไม่กระทบกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๕๘๙ ได้ยกเว้นการบังคับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ โดยให้นำกฎหมายอิสลามมาใช้แทนในส่วนของการครอบครัวและมรดก

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

พันตำรวจเอก

(ทวี สอดส่อง)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

โทร. ๐๙ ๕๔๕๗ ๙๕๓๘ (ฉัตรารณ)

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: chattraphon.d@rlpd.go.th